
NOTA BELASTINGEN 2011

Nota over heffing en invordering van gemeentelijke belastingen en leges

Vastgesteld door de raad in zijn vergadering

van 24 november 2011

Inhoudsopgave	Blz.
1 Inleiding	3
2 Beleid gemeentelijke belastingen en heffingen	4
2.1 Algemene uitgangspunten	4
2.2 Belastingsoorten en <i>specifiek fiscaal beleid</i>	5
2.2.1 Onroerende zaakbelastingen	5
2.2.2 Parkeerbelasting	6
2.2.3 Hondenbelasting	6
2.2.4 Precariobelasting	6
2.2.5 Baatbelasting	7
2.2.6 Toeristenbelasting	8
2.3 (Gebonden) heffingen en <i>specifiek fiscaal beleid</i>	8
2.3.1 Algemene Dienstverlening (Titel I)	8
2.3.1.1 Leges Gemeentelijk Service Centrum	8
2.3.1.2 Leges voor vastgoedinformatie	9
2.3.1.3 Leges voor naspeuringen in Gemeentearchief	9
2.3.1.4 Leges voor overige algemene diensten	10
2.3.2 Leges Omgevingsvergunning (Titel II)	10
2.3.3 Leges voor diensten vallend onder Europese richtlijn (Titel III)	11
2.3.4 Afvalstoffenheffing	12
2.3.5 Rioolheffing	12
2.3.6 Marktgeden	13
2.3.7 Haven- en kadegelden	13
2.3.8 Lijkbezorgingsrechten	13
3 Overige beleidsuitgangspunten	14
3.1 Bijdragen die op de kosten in mindering worden gebracht	14
3.2 Woonlastenbeleid	14
3.3 Invorderingsbeleid	14
3.4 Kwijtscheldingsbeleid	15
4. Kostentoerekening en kostendekkende tarieven	15
4.1 Inleiding	15
4.2 Handreiking kostentoerekening leges en tarieven	16
4.3 Transparante kostenonderbouwing binnen de Gemeente Ridderkerk	18
5 Beleidsontwikkelingen	19
5.1 Brede rioolheffing	19
5.2 Tariefdifferentiatie parkeerbelasting	19
5.3 Bedrijven Investerings Zones-bijdrage	19
6. Voorstellen voor aanpassingen in het tarieven- en overig beleid	20
6.1 Inleiding	20
6.2 Precariobelasting	20
6.3 Nieuwe tariefstructuur (brede) rioolheffing	20
6.4 Wijziging tarieven leges Omgevings- en APV-vergunning	20
6.5 Marktgeden	22
6.6 Uitbreiding tarieven Lijkbezorgingsrechten	23
6.6 Verruiming kwijtscheldingsnormen	23
 Bijlagen	
Voorbeelden Transparante kosten- en tarievenonderbouwing	24

1. Inleiding

Voor u ligt de nota heffingen 2011 van de gemeente Ridderkerk. De vorige nota dateert van 2007. In de tussenliggende jaren zijn er verschillende wijzigingen geweest zowel op het gebied van wet- en regelgeving als op het gebied van de financieel-economische situatie die in sommige gevallen tot nieuwe beleidskeuzes nopen.

Zo stellen bijvoorbeeld de overheid en de VNG zich op het standpunt dat een aanvrager van gemeentelijke dienstverlening duidelijk inzicht moet kunnen krijgen in de manier waarop de prijs van een af te nemen product wordt bepaald. In dat kader heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken in januari 2010 een nieuwe versie van de *handreiking kostentoerekening leges en tarieven* gepresenteerd. Deze handreiking wordt als leidraad gebruikt bij de bepaling van de toe te rekenen kosten bij de berekening van tarieven. De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht is per 1 oktober 2010 in werking getreden. Daarnaast wordt bij de uitvoering van bezuinigingsmaatregelen ook naar oplossingen gezocht op het gebied opbrengstverhogende maatregelen via de heffing van gemeentelijke belastingen. Doel van de nota is het vastleggen van de uitgangspunten (kaders) voor het heffen van belastingen en het tarievenbeleid.

In deze nota wordt het huidige fiscale beleid en uitgangspunten bij de belastingheffing van de gemeente Ridderkerk besproken. Deze uitgangspunten (kaders) worden als richtlijn gebruikt bij de jaarlijkse vaststelling van de tarieven, de paragraaf lokale heffingen en de programmabegroting.

De kaders omvatten de volgende onderwerpen:

1. De aard en grondslag van de gemeentelijke belastingen en heffingen;
2. De uitgangspunten voor de belastingheffing en heffing van rechten/leges en de randvoorwaarden en ontwikkelingen waarmee rekening moet worden gehouden;
3. De wijze van de tariefsberekening.

Binnen de tarieven van gemeentelijke heffingen wordt een onderscheid gemaakt naar:

- belastingen;
- gebonden heffingen (retributies/leges/heffingen)
- privaatrechtelijke tarieven.

In deze nota wordt niet ingegaan op de privaatrechtelijke tarieven. In paragraaf 2 worden de algemene beleidsuitgangspunten opgenomen en worden de verschillende belasting- en heffingsoorten met het daarbij behorende fiscaal beleid beschreven. Vervolgens wordt een beschrijving gegeven van de overige algemene beleidsuitgangspunten zoals het woonlastenbeleid, het invorderingsbeleid en het kwijtscheldingsbeleid en een opsomming van een aantal onderwerpen, dat in nauwe relatie staan tot de lokale heffingen, zoals bijdragen die op de kosten in mindering worden gebracht. In paragraaf 4 staat de kostentoerekening en transparante kostenonderbouwing van de tarieven van de gebonden heffingen centraal. In paragraaf 5 worden enkele actuele ontwikkelingen besproken die spelen op het gebied van de lokale belastingheffingen. In paragraaf 6 zal tot slot worden ingegaan op de gewenste c.q. voorgestelde aanpassingen in het huidige tarievenbeleid.

2. Beleid gemeentelijke belastingen en heffingen

De lokale heffingen kunnen worden onderverdeeld in belastingen en (gebonden) heffingen. Onder **belastingen** wordt verstaan: *gedwongen bijdragen van burgers en bedrijven aan de overheid als zodanig waar geen rechtstreekse individuele prestatie van de overheid tegenover staat en die worden geheven krachtens algemeen verbindende voorschriften*. De belastingopbrengsten vloeien in de algemene middelen van de gemeente en kunnen vrij aangewend worden.

Onder (gebonden) **heffingen** (retributies/leges/rechten) wordt verstaan: *betalingen aan de overheid voor een concrete individuele tegenprestatie*. De ontvangen gelden voor de gebonden heffingen vloeien niet in de algemene middelen, maar dienen om de specifieke kosten van de betreffende producten/diensten te dekken.

In deze paragraaf zal het huidige tarievenbeleid (uitgangspunten bij de heffing en invordering van gemeentelijke belastingen en heffingen) in de gemeente Ridderkerk worden beschreven. Naast een korte typering van de belasting of gebonden heffing, zal daarbij het specifieke fiscale beleid dat van toepassing is op de desbetreffende belasting of gebonden heffing worden vermeld. Een beschrijving van een aantal beleidsuitgangspunten, dat in nauwe relatie staan tot de tariefsberekening en de heffing van gemeentelijke belastingen, wordt in de volgende paragraaf gegeven zoals:

- bijdragen die op de kosten in mindering worden gebracht;
- woonlastenbeleid;
- invorderingsbeleid;
- kwijtscheldingsbeleid.

2.1 Algemene uitgangspunten

Wettelijke bevoegdheden

De gemeenteraad heeft de bevoegdheid om belastingen in te voeren en te heffen die in de Gemeentewet en een aantal specifieke wetten genoemd zijn. Dit geschiedt binnen de grenzen die in de Gemeentewet en de andere specifieke wetten zijn bepaald. De gemeenteraad stelt hiertoe een belastingverordening vast. In de belastingverordening worden de grondslag van de belasting en de tarieven vastgesteld. Dit biedt de juridische basis voor de belastingheffing. Daarnaast kunnen gemeenten kosten in rekening brengen voor bepaalde publiekrechtelijke diensten in de vorm van leges of rechten.

1. Trendmatig tariefstijging/ Woonlastenbeleid

Onder woonlasten wordt verstaan: *het totaal verschuldigde bedrag aan onroerende zaakbelastingen, afvalstoffenheffing en rioolheffingen*.

Als algemeen uitgangspunt voor de belastingtarieven is in het collegeprogramma 2010 – 2014 opgenomen dat de lokale lasten niet meer dan trendmatig zullen stijgen (inflatiecorrectie). De raad is vrij om indien de financieel-economische situatie daartoe noopt, van dit uitgangspunt af te wijken.

2. Kostendekkendheid

Voor het bepalen van de hoogte en de samenstelling van de tarieven voor (gebonden) heffingen geldt dat deze tarieven kostendekkend moeten zijn.

De in rekening gebrachte tarieven mogen maximaal 100% kostendekkend zijn. Er mag derhalve geen winst worden gemaakt. In de Gemeentewet staat het voorgaande als volgt in artikel 229b, lid 1 bepaald: "de tarieven (van rechten) zodanig (dienen te worden) vastgesteld dat de geraamde

baten van de rechten niet uitgaan boven de geraamde lasten ter zake". Dit houdt in dat de opbrengsten niet boven de geraamde kosten mogen uitkomen. Het gaat hier overigens om de lasten en baten op begrotingsbasis (voorcalculatorisch).

Het feit dat de wetgeving aangeeft dat de tarieven voor het geheel aan legesproducten opgenomen in de legesverordening, gezamenlijk het geheel aan geraamde kosten voor deze legesproducten niet mogen overschrijden betekent dat er in principe geen rechtstreeks verband hoeft te bestaan tussen de hoogte van de geheven leges en de kosten van de dienstverlening voor een individuele legesdienst. Dit betekent dat er ruimte is om afnemers van bepaalde groepen producten te ontzien, of juist extra te laten betalen. Ook kan de opbrengst van een meer dan kostendekkend tarief gebruikt worden om een tarief vast te stellen dat minder dan kostendekkend is (bijvoorbeeld vanwege vastgestelde maximumtarieven door het Rijk). Hierbij geldt echter wel dat er een onderbouwing is, zodat duidelijk wordt waarom kruissubsidiëring wordt toegepast. Er moet zogezegd wel een rechtvaardiging voor deze kruissubsidiëring zijn.

2.2 Belastingsoorten en *specifiek fiscaal beleid*

2.2.1 Onroerende zaakbelastingen

Karakter

De onroerende zaakbelastingen (OZB) zijn een algemene heffing over het op 1 januari in eigendom en/of gebruik hebben van onroerende zaken in de gemeente. De opbrengst wordt gebruikt voor algemene uitgaven van de gemeente.

Er zijn twee soorten onroerende zaakbelastingen:

1. Een belasting die wordt geheven van degene die van de onroerende zaak (woning of niet-woning) het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht (de **eigenarenbelasting**)
2. Een belasting die wordt geheven van degene die de onroerende zaak (niet-woning) al dan niet krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht (huur) gebruikt (de **gebruikersbelasting**).

Tarief

Het tarief van de OZB is met ingang van 1 januari 2009 berekend naar een percentage van de waarde van de onroerende zaak.

Grondslag

De aanslag OZB is gebaseerd op de WOZ-waarde van de onroerende zaak.

Specifieke uitgangspunten

- Macronorm

Door de VNG en het Rijk zijn in het bestuursakkoord afspraken gemaakt over de stijging van de totale opbrengst van de OZB in Nederland. Daartoe is een zogenaamd macronorm ingesteld die de maximale opbrengststijging van alle gemeenten bij elkaar voor een bepaald jaar aangeeft. Deze norm geeft dus de maximale stijging aan van de OZB-opbrengst.

- Geen meeropbrengst door waardeverhoging onroerende zaken

Met ingang van 2009 wordt de OZB berekend naar een percentage van de waarde van de onroerende zaak. Een stijging van de waarde ten opzichte van de vorige peildatum mag in beginsel niet tot hogere inkomsten uit de OZB leiden en zal dus gecompenseerd worden door een verlaging van de OZB-tarieven.

Voorbeeld:

Stel dat de totale WOZ-waarde op de oude peildatum € 500.000.000 is en het tarief 0,1%. De opbrengst uit OZB bedraagt dan € 500.000. Stel vervolgens dat de totale WOZ-waarde per nieuwe peildatum € 550.000.000 (stijging met 10%) is. Het definitieve tarief wordt dan vastgesteld op 0,09% (0,1% : 110%). De opbrengst blijft zo gelijk: € 550.000.000 x 0,09% = € 500.000.

- ***Uitvoeringsaspecten***

Vanaf 2008 dienen de onroerende zaken binnen een gemeente jaarlijks te worden getaxeerd. Als peildatum geldt dan 1 januari van het jaar vóór de belastingheffing. Het jaarlijkse hertaxeren gebeurt voornamelijk op basis van marktcijfers van woningen (verkoopcijfers) en niet-woningen (huurcijfers en stichtingskosten). De afronding van de hertaxatie vindt in het laatste kwartaal van het voorafgaande jaar plaats.

Bij de vaststelling van de begroting wordt uitgegaan van de actuele waardegegevens van het jaar waarin de begroting wordt vastgesteld. Dit is exclusief de autonome groei door nieuwbouw.

De vaststelling van de tarieven op basis van de geraamde begroting geschiedt op grond van de geschatte totale WOZ-waarden van het betreffende begrotingsjaar. Dit is eveneens exclusief de autonome groei door nieuwbouw.

2.2.2 Parkeerbelasting

Parkeerbelasting wordt geheven voor het parkeren van een voertuig op binnen de gemeente gelegen, voor het openbaar verkeer openstaande, daarvoor aangewezen terreinen of weggedeelten. Hieronder wordt niet verstaan het parkeren van een voertuig in een gemeentelijke parkeergarage. Dit laatste wordt privaatrechtelijk geregeld.

Specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de parkeerbelasting

- Het tarief voor de parkeerbelasting wordt ieder jaar verhoogd met minimaal de inflatiecorrectie en wordt pas geëffectueerd als het cumulatief minimaal een bedrag van € 0,10 bedraagt;
- ***Fiscalisering parkeerboetes***
Bij niet-betaling van de parkeerbelasting kan een naheffingsaanslag worden opgelegd. Het tarief van de naheffingsaanslag is wettelijk vastgelegd.

2.2.3 Hondenbelasting

Hondenbelasting wordt geheven voor het houden van één of meer honden in de gemeente.

Specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de hondenbelasting

- ***Afschaffing hondenbelasting***
In het collegeprogramma 2010 – 2014 is opgenomen dat de hondenbelasting aan het einde van de zittingsperiode van het huidige college en uiterlijk 2014 zal zijn afgeschaft. Er vindt jaarlijks een verlaging van de tarieven totdat het in 2014 nihil bedraagt. Per 2014 zal de gemeenteraad de afschaffing van de hondenbelasting moeten formaliseren middels een raadsbesluit tot afschaffen van de hondenbelasting.

2.2.4 Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. De belasting wordt geheven per periode van het gebruik en de ruimte die in beslag wordt genomen. Het wordt ook als regulerende heffing aangemerkt ten aanzien van het gebruik van voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. Voor het gebruik van de gemeentegrond die voor de openbare dienst bestemd is wordt een vergoeding ontvangen in de vorm van precariobelastingen.

Als resultaat van de kerntakendiscussie in 2010 is bepaald en in de kadernota 2011 opgenomen om de opbrengst uit de precariobelasting structureel te verhogen. Om deze verhoging mogelijk te maken is besloten om de belastbare objecten uit te breiden. Deze uitbreiding betreft reclameborden en andere reclame-uitingen, met uitzondering van reclame-uitingen die geplaatst zijn op basis van privaatrechtelijk contract tussen de Gemeente Ridderkerk en derden. Het gevolg hiervan is dat de volgende objecten die op of boven gemeentegrond bevinden per 2011 onder de reikwijdte van de precariobelasting vallen:

- vlaggen;
- zonneschermen;
- reclameborden.

In de vorige belastingnota 2007 is opgenomen dat de regelingen in de Algemene Plaatselijke Verordening doorwerkt naar de precarioverordening. Dit betekende dat winkeliers tot 70 centimeter voor hun winkel zonder vergunning zaken kunnen uitstallen en hiermee tevens geen precariobelasting verschuldigd zijn. Dit uitgangspunt doet geen recht aan het karakter van de precariobelasting. Precariobelasting wordt namelijk ook gezien als een regulerende belasting. Met ingang van het belastingjaar 2011 is dit uitgangspunt verlaten.

Specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de precariobelasting

- Algemeen

In de Kadernota 2011 en de programmabegroting 2011 – 2014 heeft er een verruiming plaats gevonden van de precariobelastingen met betrekking tot reclamevoorwerpen die zich op of boven gemeentegrond bevinden. Deze voorwerpen zijn voortaan belast.

- Uitzondering

De via privaatrechtelijke weg tot stand gekomen contracten tussen de Gemeente Ridderkerk en externe partijen ten aanzien van het gebruik van openbare ruimten voor reclame-uitingen worden hierbij geëerbiedigd. Op basis van deze contracten vallen de onderwerpen die onder deze contracten vallen, buiten de reikwijdte van de precariobelastingen. Dit betekent dat reclamevoorwerpen die onder de werking van deze contracten vallen, buiten de werking van precariobelastingen worden gehouden.

2.2.5 Baatbelasting

Baatbelasting wordt geheven ter verkrijging van een gehele of gedeeltelijke bijdrage in de kosten van voorzieningen waarvan bepaalde onroerende zaken in de gemeente baat hebben en die tot stand zijn gebracht door of met medewerking van het gemeentebestuur.

In de gemeente Ridderkerk wordt baatbelasting momenteel alleen geheven betreffende de rioolaanleg ten behoeve van de 'Donckse huizen'. Deze baatbelasting wordt geheven vanaf 1998 en loopt maximaal tot 2028 (30 jaar).

Specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de baatbelasting

- Jaarlijkse betaling

Op verzoek van de belastingplichtige kon de baatbelasting worden geheven in jaarlijkse gelijke termijnen voor een periode van 15 of 30 jaar. Hierbij is een rente berekend van 6,5%.

- Vast bedrag

De baatbelasting betreft een vast bedrag dat niet kan stijgen, ook niet met het inflatiepercentage.

- Afkoop

Jaarlijks is afkoop van het nog resterende bedrag aan baatbelasting mogelijk.

2.2.6 Toeristenbelasting

Toeristenbelasting wordt geheven ter zake van het verblijf met overnachten binnen de gemeente in hotels, pensions, campings etc. door personen die niet als ingezetene in de gemeente zijn ingeschreven.

Tarief

De belasting wordt geheven op basis van een percentage van de overnachtingprijs. Het percentage bedraagt 3,5%.

Geen specifiek fiscaal beleid

2.3 (Gebonden) heffingen en specifiek fiscaal beleid

Onder (gebonden) heffingen (leges/rechten) wordt verstaan: *betalingen aan de overheid voor een concrete individuele tegenprestatie.*

Kostendekkendheid van tarieven

Als algemeen uitgangspunt voor de tarieven van de gebonden heffingen is in het collegeprogramma 2010 – 2014 opgenomen dat de tarieven kostendekkend moeten zijn. De ontvangen gelden voor de gebonden heffingen vloeien niet in de algemene middelen, maar dienen om de specifieke kosten van de betreffende producten/diensten te dekken. De in rekening gebrachte tarieven mogen maximaal 100% kostendekkend zijn.

Gelet op artikel 229b van de Gemeentewet en de (on)mogelijkheden tot kruissubsidiëring als gevolg van de Europese Dienstenrichtlijn en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht is de tarieventabel in drie titels onderverdeeld:

- titel 1 Algemene dienstverlening;
- titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning;
- titel 3 Dienstverlening vallend onder Europese Dienstenrichtlijn.

Kruissubsidiëring

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring mogelijk tussen de verschillende hoofdstukken. Hetzelfde geldt voor titel 2. De wetgever gaat er bij de omgevingsvergunning van uit dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring kan worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten.

Voor titel 3 geldt dat slechts kruissubsidiëring binnen elk hoofdstuk mogelijk is. Een hoofdstuk in titel 3 betreft een individueel vergunningstelsel dan wel een cluster van samenhangende vergunningstelsels. De tarieven van leges voor diensten die onder titel 3 vallen dienen per afzonderlijk hoofdstuk kostendekkend te zijn.

Het voorgaande heeft ertoe geleid dat de inrichting van legesverordening en in het bijzonder de tarieventabel voor leges met ingang van 2010 is aangepast.

2.3.1 Algemene Dienstverlening (Titel I)

Ten aanzien van de diensten die onder deze titel vallen bestaat beleidsruimte om kruissubsidiëring of het profijtbeginsel toe te passen.

2.3.1.1 Leges Gemeentelijk Service Centrum

Dit betreft de in rekening gebrachte leges voor producten/diensten rond burgerzaken. Voorbeelden van deze producten/diensten zijn: rijbewijs, reisdocumenten zoals paspoort, uitreksel uit de gemeentelijke basis administratie (GBA), trouwen etc.

- Reisdocumenten

Voor deze producten zijn maxima gesteld aan de leges die gemeenten kunnen heffen voor alle reisdocumenten. Gemeenten kunnen ook minder dan de maximumtarieven van de leges berekenen. De maximumtarieven worden jaarlijks geïndexeerd.

- Rijbewijzen

De kosten bestaan uit een rijksdeel en een gemeentelijk deel. De gemeentelijke kosten bestaan onder andere uit de tijd die nodig is voor:

- het innemen van de aanvraag van het rijbewijs aan het loket;
- het scannen van het aanvraagformulier;
- het ontvangen en inklaren van het gepersonaliseerde rijbewijs;
- het uitreiken van het rijbewijs aan het loket.

Daarnaast kunnen de indirecte kosten worden doorberekend voor zover deze kosten nog wel in enig verband met de behandeling van aanvragen voor een rijbewijs staan, zoals de kosten van:

- huisvesting;
- het beheer van het GBA;
- de opslag en het beheer van de ingeklaarde rijbewijzen;
- de maandelijks controle van de fysieke voorraad;
- het onttrekken van rijbewijzen aan de voorraad;
- andere ondersteunende diensten.

Het rijks- en gemeentelijk deel vormen samen het legestartief

Specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de leges Gemeentelijk Service Centrum

- Wettelijk tarief

De producten 'reisdocumenten' en 'verstrekkingen uit het GBA' hebben een wettelijk tarief.

- Afronding

Het totaal verschuldigde bedrag aan leges wordt ten gunste van de burger afgerond op € 0,05.

- Vast tarief

Voor het verstrekken van fotokopieën van stukken (zoals bestuurlijke stukken) waarvoor in de legestabel of een andere wettelijke regeling geen tarief is opgenomen, geldt een bedrag van € 0,15 per pagina met een maximum van € 10,-

2.3.1.2 Leges voor vastgoedinformatie

Voor het verstrekken van informatie uit gemeentelijke vastgoedbestanden wordt leges geheven. Er zijn tarieven opgenomen voor het verstrekken van afschriften uit deze bestanden. Ook zijn tarieven opgenomen voor verstrekking van kopieën van die bestanden zelf.

Gaat het om het verstrekken van kadastrale informatie namens het kadaster, dan wordt de hoogte van de tarieven bepaald zoals het in de Regeling tarieven Kadaster is opgenomen.

Geen specifiek fiscaal beleid

2.3.1.3 Leges voor naspeuringen in Gemeentearchief

Op grond van artikel 14 van de Archiefwet 1995 zijn de archiefbescheiden die in een archiefbewaarplaats berusten openbaar, en kunnen deze archiefbescheiden kosteloos geraadpleegd worden. Als iemand zelf de archiefbescheiden raadpleegt, kunnen dus geen leges geheven worden. Met betrekking tot andere archieven dan archiefbewaarplaatsen (bijvoorbeeld archief van een bepaalde vakafdeling) is niet geregeld dat deze openbaar zijn en dat deze kosteloos geraadpleegd kunnen worden. In beginsel zou daarvoor, indien raadpleging wordt toegestaan, dus legesheffing mogelijk zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het aanvragen om bodeminformatie.

In de "Nota Belastingen 2007" was als beleid opgenomen dat er geen leges wordt geheven voor aanvragen om bodeminformatie. Deze informatie zou digitaal beschikbaar moeten zijn en er zou

<ul style="list-style-type: none"> • Activiteiten bij milieu-inrichtingen 	<p>Wanneer een omgevingsvergunning betrekking (mede) heeft op milieuactiviteiten, dan mogen voor dat onderdeel geen leges in rekening worden gebracht (artikel 2.9a Wabo). Dat heeft te maken met het feit dat er ook onder de Wet milieubeheer al geen leges werden geheven voor milieuvergunningen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Activiteiten bij monumenten 	<p>Vast tarief</p>

Geen specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de leges omgevingsvergunning

2.3.3 Leges voor diensten vallend onder Europese dienstenrichtlijn (EDR) (Titel III)

Een vergunningstelsel valt alleen onder de EDR als het vergunningstelsel specifiek is gericht op dienstverrichters of dienstverleners. Een algemeen vergunningstelsel (bijv. de omgevingsvergunning voor bouw- of aanlegactiviteiten) valt niet onder de EDR omdat dit zich niet uitsluitend richt op dienstverrichters/dienstverleners, maar ook op particuliere burgers. Ook bevat de EDR een aantal uitgezonderde gebieden.

De EDR heeft geen betrekking op belastingen. Artikel 13, tweede lid, EDR bepaalt dat eventuele kosten voor de aanvragers in verband met hun vergunningaanvraag redelijk zijn en evenredig met de kosten van de vergunningsprocedures in kwestie en de kosten van de procedures niet mogen overschrijden. Dit betekent dat legesheffing mogelijk is. De kostentoe rekening hoeft niet op individuele basis plaats te vinden. De EDR laat toe dat vaste (forfaitaire) bedragen voor dienstverlening in verband met vergunningprocedures worden gehanteerd, mits die forfaitaire kosten zijn gebaseerd op gemiddelde kosten.

EDR en kruissubsidiëring

Door de formulering van het artikel 13, tweede lid, van de EDR is kruissubsidiëring alleen nog toegestaan binnen clusters van sterk samenhangende vergunningstelsels. Dit betreft alleen de diensten aan dienstverrichters waarop de EDR van toepassing is. Elk hoofdstuk van titel 3 dient gecontroleerd te worden op kostendekkendheid. Indien uit controle blijkt dat er op het betreffende vergunningstelsel of samenhangende vergunningstelsels winst wordt gemaakt, dienen de tarieven te worden aangepast tot of onder 100% kostendekkendheid.

De volgende diensten en producten vallen onder deze titel:

1. Vergunningen op grond van de Drank- en Horecawet;

Het gaat om het aanvragen van een vergunning voor het bedrijfsmatig of anders dan om niet verstrekken van alcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse (horecabedrijf) of voor gebruik elders dan ter plaatse (slijtersbedrijf).

Geen specifiek fiscaal beleid

2. APV-evenementenvergunning;

Dit hoofdstuk bevat een evenementenvergunning, een snuffelmarktvergunning (model-APV) en een vergunning voor het organiseren van een markt (model-Marktverordening (vergunning organisatie)). Het is mogelijk om de tarieven af te stemmen op de verschillende evenementen die in de model-APV worden genoemd. Hierin komt de omvang van het evenement tot uitdrukking, wat een tariefdifferentiatie mogelijk maakt. Eventueel kan een verdere tariefdifferentiatie worden aangebracht, bijvoorbeeld een lager tarief voor algemeen nut beogende instellingen (ANBI's) die een evenement organiseren.

Geen specifiek fiscaal beleid

3. Exploitatievergunning prostitutiebedrijven;
Geen specifiek fiscaal beleid

4. Vergunning met betrekking tot het brandveilig gebruik van een inrichting.
Dit hoofdstuk is bedoeld voor het gebruik van inrichtingen die niet vallen onder de Omgevingsvergunning.

Geen specifiek fiscaal beleid

2.3.4 Afvalstoffenheffing

Afvalstoffenheffing (AFV) wordt geheven om de kosten te betalen die de gemeente maakt voor het (laten) inzamelen en verwerken van huishoudelijk afval. De opbrengsten worden gebruikt voor het ophalen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen.

Specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de afvalstoffenheffing

- Tariefdifferentiatie
In het kader van 'de vervuiler betaalt' is er een tariefdifferentiatie tussen éénpersoonshuishoudens en meerpersoonshuishoudens. De totale kosten worden dus verdeeld over het aantal éénpersoons- en meerpersoonshuishoudens in de gemeente Ridderkerk.
- Tijdvakbelasting
Mutaties van de samenstelling van de huishouding in de loop van het jaar hebben gevolgen voor de belastingschuld. Op deze wijze wordt er een zuivere tijdvakbelasting geheven. De keerzijde hiervan is dat een wijziging van de samenstelling van het huishouden van één persoon naar een meerpersoon leidt tot een hogere aanslag in de vorm van een navordering. Dit is inherent aan het systeem van een tijdvakbelasting.
- Egalisatievoorziening
Om overschotten en tekorten te kunnen verrekenen over meerdere jaren is een egalisatievoorziening ingesteld. Om al te grote tariefschommelingen te voorkomen wordt een te verrekenen saldo over 4 jaar gespreid.

2.3.5 Rioolheffing

Het uitgangspunt van de rioolheffing die per 1 januari 2009 is ingevoerd, is om gemeenten in staat te stellen de kosten te verhalen die gepaard gaan met de gemeentelijke wateropgave. De gemeentelijke watertaken die uit de heffing bekostigd mogen worden, zijn de taken die betrekking hebben op:

- de inzameling, de berging en het transport van huishoudelijk afvalwater en bedrijfsafvalwater en op de zuivering van huishoudelijk afvalwater door middel van kleinere individuele installaties voor de behandeling van afvalwater (IBA);
- de inzameling en de verdere verwerking van afvloeiend hemelwater: de inzameling, de berging, het transport, de nuttige toepassing of het al dan niet na zuivering brengen in het oppervlaktewater of op of in de bodem van afvloeiend hemelwater; en
- het treffen van maatregelen ter voorkoming of beperking van nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming: de inzameling, de berging, het transport, de nuttige toepassing of het terugbrengen in het oppervlaktewater of op of in de bodem van grondwater, alsmede de verbetering van het waterdoorlatend vermogen van de bodemtoelaag of de hydrologische compartimentering van de bodem.

Specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de rioolheffing

- Tariefdifferentiatie
Er wordt een tarief in rekening gebracht voor eigenaren (rioolaansluitrecht) en gebruikers (rioolafvoerrecht).
- Forfaitair bedrag
Voor gebruikers met een watergebruik tot en met 500 m³ geldt een forfaitair tarief. Daarboven betaalt men een aanvullend bedrag per volle eenheid verbruik van 100 m³.
- Compensabele BTW
De gemeenteraad heeft in 2004 besloten om in de rioolheffing op te nemen.
- Egalisatievoorziening
Om overschotten en tekorten te kunnen verrekenen over meerdere jaren is een egalisatievoorziening ingesteld.

Er wordt voorgesteld om de mogelijkheden na te gaan voor het instellen van een nieuwe tariefdifferentiatie voor de nieuwe (brede) rioolheffing. Dit betreft de mogelijkheid om naast rioolheffing met betrekking tot afvalwater ook een rioolheffing voor de taken met betrekking tot het hemelwater en het grondwater in te voeren.

2.3.6 Marktgeden

Marktgeden worden geheven voor het innemen van standplaatsen op het door de gemeente aangewezen marktterrein. De markt is voorzien van elektra-aansluitingen van 16 ampère respectievelijk 32 ampère. Er is niet eerder een mogelijkheid geweest om voor afname van energie vanuit deze aansluitingen een afzonderlijk tarief in rekening te brengen.

Geen specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de marktgeden

Met ingang van 2012 wordt voorgesteld om hiervoor afzonderlijke tarieven in de verordening op te nemen.

2.3.7 Haven- en kadegelden

Haven- en kadegelden zijn rechten die worden geheven voor door de gemeente verstrekte dienstverlening bij de gemeentelijke haven. Het grootste gedeelte van de haven is privaatrechtelijk verhuurd. De publiekrechtelijke haven- en kadegelden worden louter in rekening gebracht voor het aanleggen van een vaartuig aan de gemeentelijke aanlegsteiger in de haven.

Geen specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de haven- en kadegelden

2.3.8 Lijkbezorgingsrechten

Lijkbezorgingskosten worden door de gemeente in rekening gebracht voor het gebruik van de begraafplaatsen en voor het verlenen van diensten door of vanwege de gemeente in verband met de begraafplaatsen. Met ingang van 2011 zijn kostendekkende tarieven vastgesteld.

Vragen van inwoners over welke mogelijkheden er zijn om foetusgraven en kindergraven voor onbepaalde tijd af te geven vormen aanleiding om de verordening Algemene Begraafplaatsen Ridderkerk aan te passen.

De aanpassingen zijn nodig om:

- de uitgifte van specifieke foetusgraven en kindergraven voor 80 jaar mogelijk te maken
- de uitgifte van graven voor onbepaalde tijd mogelijk te maken.

Bij deze nieuwe mogelijkheden worden met ingang van 2012 nieuwe tarieven voorgesteld waarbij de kosten voor de graven voor onbepaalde tijd gebaseerd worden op de afkoop over 150 jaar.

In het najaar 2011 zal hierover bestuurlijke besluitvorming plaatsvinden.

Geen specifiek fiscaal beleid ten aanzien van de lijkbezorgingskosten

3 Overige beleidsuitgangspunten

Hierna volgt een beschrijving van beleidsuitgangspunten met betrekking tot bijdragen die bij de tariefsberekeningen in mindering worden gebracht op de kosten van het product, het woonlastenbeleid, het invorderingsbeleid en het kwijtscheldingsbeleid.

3.1 Bijdragen die op de kosten in mindering worden gebracht

Op de kosten van inzameling van afval en de exploitatie van het rioolstelsel worden de directe baten van die producten in mindering gebracht. Daarnaast zijn er bijdragen die met de inzameling van afval en de exploitatie van het rioolstelsel samenhangen die op andere plaatsen in de begroting verantwoord moeten worden. Dit betreft de inzet van bestemmingsreserves voor afval en riolering, de verfijningsuitkering riolering van het gemeentefonds en dividenden uit deelnemingen. Het beleid is om al deze bijzondere baten eveneens in mindering op de kosten te brengen en de tariefberekening op de netto kosten te baseren.

3.2. Woonlastenbeleid

Onder woonlasten wordt verstaan: *het totaal verschuldigde bedrag aan onroerende zaakbelastingen, afvalstoffenheffing en rioolheffing.*

In de kadernota begroting 2011 – 2014 is als uitgangspunt van het woonlastenbeleid vermeld dat de lokale woonlasten niet meer stijgen dan met het landelijke inflatiecijfer (trendmatige loon- en prijscorrectie).

De gemeente hanteert voor het bepalen van de maximale woonlastendruk als model een eenpersoonshuishouden met een huurwoning van een gemiddelde waarde.

Jaarlijks bij de begroting worden de woonlasten opnieuw beoordeeld.

3.3 Invorderingsbeleid

Het invorderingsbeleid heeft betrekking op het innen van de (opgelegde) lokale heffingen.

Binnen de gemeente Ridderkerk bestaan er momenteel 3 betaalwijzen:

1. Betaling door middel van automatisch incasso in 10 gelijke termijnen. De eerste betaaltermijn verstrijkt per eind maart en de laatste betaaltermijn per eind december.
2. Betaling in maximaal zes gelijke termijnen, bijvoorbeeld door gebruik te maken van de door de gemeente voorbedrukte acceptgirokaarten.
3. Betaling ineens.

De betaling via automatisch incasso en de betaling via maximaal 6 gelijke termijnen zijn alleen toegestaan wanneer het totale aanslagbedrag tussen € 50,- en € 2.100,- ligt. Betaling ineens is verplicht bij aanslagbedragen onder de € 50,- en boven de € 2.100,- (boven de € 2.100,- betreft hoofdzakelijk bedrijven). Er kan contant betaald worden.

Wanneer (een gedeelte van) de belastingaanslag niet is betaald, wordt na het verstrijken van de laatste vervalltermijn een aanmaning verstuurd aan de belastingplichtige. Wanneer de belastingaanslag na het versturen van de aanmaning nog steeds niet volledig is voldaan wordt een dwangbevel verstuurd. Zowel bij het versturen van een aanmaning als bij het versturen van een dwangbevel worden wettelijke administratiekosten in rekening gebracht. Het bedrag aan deze

administratiekosten is afhankelijk van de hoogte van het openstaande bedrag en of er een aanmaning of een dwangbevel wordt verstuurd.

De kosten van oninbare vorderingen worden binnen de gemeente Ridderkerk in principe doorberekend in de tarieven.

3.4 Kwijtscheldingsbeleid

De gemeente is op grond van de Gemeentewet bevoegd om kwijtschelding te verlenen voor een deel van de gemeentelijke heffingen.

De uitvoering van het kwijtscheldingsbeleid is gebonden aan wetgeving van het rijk. Binnen de gemeente Ridderkerk is het huidige kwijtscheldingsbeleid erop gericht om de wettelijke kwijtscheldingsnormen optimaal te benutten. Daarnaast heeft de gemeente de bevoegdheid om de verruiming van de kwijtscheldingsnormen wel of niet toe te passen.

Een verzoek tot kwijtschelding kan worden gedaan door particuliere huishoudens voor de onroerende zaakbelastingen, de eerste hond voor de hondenbelasting, de afvalstoffenheffing behalve voor extra minicontainers (exclusief een drempelbedrag) en de rioolheffing gebruikersdeel (exclusief drempelbedrag). De afvalstoffenheffing en de rioolheffing worden niet volledig kwijtgescholden. Reden hiervoor is het feit dat in de uitkeringen een bedrag is opgenomen om deze rechten te voldoen. Daartoe gelden drempelbedragen. De bedragen voor de kwijtschelding worden jaarlijks verhoogd met de tariefsontwikkeling van de desbetreffende belasting/heffing.

Aan een groot deel (70%) van de cliënten van de sociale dienstverlening wordt zonder meer ambtshalve kwijtschelding verleend. Aan het overige gedeelte (30%) wordt verzocht om een formulier in te vullen om te toetsen of de ambtshalve kwijtschelding juist is toegekend. Alle nieuwe cliënten van het Loket Werk en Inkomen worden verzocht om een kwijtscheldingsformulier in te vullen.

De kosten voor de uitvoering van het kwijtscheldingsbeleid worden doorberekend in de tarieven van de verschillende heffingen. Deze bedragen worden jaarlijks verhoogd met de tariefsontwikkeling van de desbetreffende belasting/heffing.

4. Kostentoerekening en kostendekkende tarieven

4.1 Inleiding

Zoals reeds in paragraaf 2 werd besproken, mogen de gebonden heffingen in principe maximaal kostendekkend zijn. Om tarieven voor de gebonden heffingen vast te kunnen stellen, is het van belang om alle kosten die samenhangen met de betreffende heffing, aan de heffing toe te rekenen.

In januari 2010 heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken een nieuwe versie van de *handreiking kostentoerekening leges en tarieven* gepresenteerd. Deze handreiking tracht duidelijkheid te scheppen over de kosten die mogen worden doorberekend aan de burgers en het bedrijfsleven. Tevens bevat de handreiking handvatten voor de doorberekening van de kosten. Toepassing van de handreiking zou moeten leiden tot een inzichtelijker kostenopbouw van de tarieven van de gebonden heffingen.

4.2 Handreiking kostentoerekening leges en tarieven

De handreiking beschrijft de kosten die al dan niet voor doorberekening in aanmerking komen. Hiertoe wordt allereerst een onderscheid gemaakt tussen directe en indirecte kosten.

- Onder directe kosten wordt verstaan: *de kosten die rechtstreeks samenhangen met c.q. veroorzaakt worden door de door het bestuursorgaan verrichte dienstverlening.*
- Onder indirecte kosten wordt verstaan: *de kosten die niet rechtstreeks samenhangen met c.q. veroorzaakt worden door de door het bestuursorgaan verrichte dienstverlening.* Indirecte kosten zijn meer gerelateerd aan de afweging van het algemene belang dan aan het individuele belang.

Toerekenbare kosten

Directe kosten die doorberekend mogen worden, zijn de volgende:

- Personeelskosten;
- Huisvestingskosten;
- Specifieke automatiseringskosten;
- Materiële kosten;
- Overhead;
- (niet aftrekbare) BTW, ook indien gecompenseerd via het BTW Compensatiefonds waardoor "overdekking" ontstaat;
- Kapitaallasten (rente en afschrijving op duurzame goederen);
- Kosten van heffing en invordering (inclusief oninbare vorderingen)
- Kosten van kwijtschelding
- Bijdragen aan bestemmingsreserves en vervangingsvoorzieningen

Overhead

Voorbeelden van overheadkosten zijn de toe te rekenen directiekosten, en de kosten van ondersteunende diensten, waarbij die kosten weer bestaan uit de uitgaven voor personeel, materieel en huisvesting, vergadering en dergelijke.

De overheadkosten die verhaald mogen worden, zijn de kosten die weliswaar niet rechtstreeks samenhangen met de verleende dienst, maar wel in enig verband staan met die dienstverlening.

Voorbeelden van kosten die geen enkel verband hebben met de dienstverlening en dus in het algemeen niet verhaalbaar zijn, zijn de volgende kosten:

- beleidsvoorbereiding en algemene inspraakprocedures;
- handhaving, toezicht en controle (behoudens eerste controle na vergunningverlening);
- bezwaar- en beroepsprocedures.

De wetgever is van mening dat de kosten van de eerste controle na vergunningverlening plaatsvindt in het kader van het proces van de vergunningverlening en het tot stand brengen van de situatie waarop het vergunningverzoek betrekking heeft. Deze specifieke kosten zijn daarom wel verhaalbaar.

Kostentoerekening

Voor het berekenen van de kostprijs en het toerekenen van kosten dient de definitie van de kostenobjecten vertaald te worden naar een administratieve indeling. Gemeenten en provincies zijn sinds 2004 bij het opstellen van de begroting en het afleggen van verantwoording hierover, gehouden aan het *Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV)*. Het BBV schrijft onder andere voor dat programma's en producten worden benoemd. De verschillende heffingen dienen daarom vertaald te worden naar verschillende producten. Dit is noodzakelijk om kosten te kunnen toerekenen. Het college van B&W is bij het bepalen van de producten vrij om meerdere heffingen onder één product te plaatsen (bijvoorbeeld het samenvoegen van het heffen van leges voor paspoorten en identiteitsdocumenten in het product 'reisdocumenten').

De wijze waarop toerekening van directe kosten aan de kostendrager (= de retributie/leges/heffing) plaatsvindt, is niet alleen afhankelijk van de gekozen kostenverdeelmethode, maar ook van de gekozen kostenverdeelsleutel. In de praktijk worden verschillende kostenverdeelmethodes gebruikt en diverse verdeelsleutels gehanteerd.

Voorbeelden van kostenverdeelmethodes zijn o.a.:

- *opslagmethode* (minder nauwkeurig, maar gemakkelijker uit te voeren);
- *kostenplaatsmethode* (nauwkeuriger, maar moeilijker uit te voeren);
- *activity based costing* (meest nauwkeurig, lastigst om uit te voeren).

Voorbeelden van verdeelsleutels zijn: het aantal formatieplaatsen, de urenbesteding en het aantal vierkante meters. Over het algemeen geldt, des te meer verdeelsleutels een organisatie hanteert, des te nauwkeuriger is de doorbelasting van de kosten. Maar over het algemeen geldt ook dat des te meer verdeelsleutels een organisatie hanteert, des te groter en complexer de administratie wordt.

Na de kostentoe rekening kan worden bepaald of er sprake is van een kostendekkend product. Wanneer een gemeente werkt met een egalisatievoorziening, kan het voorkomen dat de opbrengsten in een bepaald boekjaar de kosten te boven gaan. Deze winst wordt dan in een egalisatiereserve gestort ter dekking van 'verliezen' in andere jaren. Over meerdere boekjaren bezien moet het saldo van kosten en opbrengsten echter gelijk zijn.

Kruissubsidiëring

Kostendekkendheid hoeft overigens niet beperkt te blijven tot één product. Uit jurisprudentie blijkt dat kostendekkendheid op het niveau van de verordening mag worden bezien. Op grond van artikel 229b Gemeentewet mogen de geraamde baten van de rechten niet uitstijgen boven de geraamde lasten terzake. Als er meerdere diensten in dezelfde verordening zijn opgenomen, is het echter toegestaan dat onrendabele activiteiten worden gesubsidieerd met winst uit rendabele activiteiten.

Voor de toepassing van de regels van kruissubsidiëring ten aanzien van leges is de tarieventabel met ingang van 2010 in drie titels onderverdeeld:

- titel 1 Algemene dienstverlening;
- titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning;
- titel 3 Dienstverlening vallend onder Europese Dienstenrichtlijn.

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring mogelijk tussen de verschillende hoofdstukken. Hetzelfde geldt voor titel 2. De wetgever gaat er bij de omgevingsvergunning van uit dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring kan worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten. Voor titel 3 geldt dat slechts kruissubsidiëring binnen elk hoofdstuk mogelijk is. Een hoofdstuk in titel 3 betreft een individueel vergunningstelsel dan wel een cluster van samenhangende vergunningstelsels. De tarieven van leges voor diensten die onder titel 3 vallen dienen per afzonderlijk hoofdstuk kostendekkend te zijn.

Vrijstellingen

Uit de jurisprudentie volgt dat de kosten van vrijstellingen voor burgers die niet voor de dienstverlening hoeven te betalen, mogen worden doorberekend aan burgers die wel voor de dienstverlening betalen.

Oninbare vorderingen, kwijtschelding en subsidies

Uit de jurisprudentie volgt eveneens dat de gemeente rekening mag houden met de kosten van oninbare vorderingen en kwijtschelding.

Tariefegalisatiereserve

Indien voor een kostendekkende exploitatie op de langere termijn grote schommelingen in tarieven zullen ontstaan is het in het belang van de burger om de schommelingen te egaliseren. Dit zal zich met name voordoen bij het product Riolering waarvan het onderhoud en de vervangingen in de tijd ongelijkmatig verlopen. De schommelingen kunnen voorkomen worden door van een gemiddeld tarief voor een langere periode uit te gaan en jaarlijkse verschillen die dat geeft ten opzichte van de exploitatie via een tariefegalisatiereserve op te vangen. Ook in andere voorkomende gevallen is de instelling van een tariefegalisatiereserve te overwegen.

Compensabele BTW

In de *handreiking kostentoerekening leges en tarieven* is het toegestaan de werkelijke BTW van het jaar waarvoor de tarieven worden vastgesteld als kostenpost mee te nemen. Dat betreft de BTW over de jaarlijkse kosten, de investeringen en de voorzieningen. De compensabele BTW wordt alleen in de tariefberekening van rioolheffing en afvalstoffenheffing meegenomen.

4.3 Transparante kostenonderbouwingen binnen de gemeente Ridderkerk

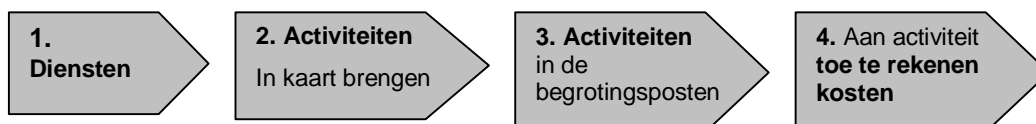
De VNG heeft met de rijksoverheid afgesproken dat de kostenonderbouwing van gemeentelijke heffingen transparanter moet worden. Daartoe heeft de VNG *transparantiemodellen* ("VNG-stappenplan") ontwikkeld met de bedoeling dat gemeenten dit stappenplan ten grondslag leggen aan de tariefstellingen in hun legesverordening voor 2011.

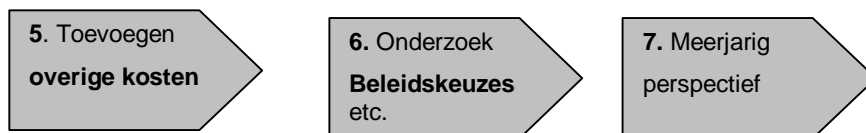
Het college heeft op 18 juni 2010 de startnotitie "*kostenonderbouwing gebonden heffingen*" vastgesteld om uitvoering te geven aan en ter onderschrijving van de afspraken tussen de rijksoverheid en de VNG ten aanzien van transparante kostenonderbouwing van rechten, leges en retributies. Als uitvloeisel van deze notitie is met ingang van het belastingjaar 2011 gebruik gemaakt van de VNG-modellen om transparante kostenonderbouwingen te geven voor de leges GSC, leges omgevingsvergunning en de lijkbezorgingsrechten. Het streven is om voor het begrotingsjaar 2012 voor de afvalstoffenheffing en de rioolheffing ook transparante kostenonderbouwingen op- en vast te stellen. De (transparante) kostenonderbouwingen maken onderdeel uit van de begroting en worden opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.

Voor het berekenen van de kosten, het bepalen van het tarief en het bepalen van de kostendekkendheid van de tarieven op basis van de VNG transparantiemodellen worden de volgende stappen doorlopen:

1. Het bepalen van de diensten of zorgplichten waarvoor leges of heffing in rekening wordt gebracht;
2. Het inventariseren en in kaart brengen van de activiteiten ter nakoming van de zorgplicht of verlening van de dienst;
3. Het in beeld krijgen van de in de productbegroting opgenomen activiteiten;
4. Het bepalen van de mate van de toerekening van de kosten aan de verhaalbare activiteit;
5. Het toevoegen van toerekenbare overige kosten zoals perceptiekosten en/of compensabele BTW;
6. Onderzoek naar bijzonderheden zoals beleidskeuzes, wettelijke regelingen enzovoorts;
7. Opstelling van de kosten in meerjarig perspectief.

Schematisch ziet het stappenplan er als volgt:

5. Beleidsontwikkelingen

In deze paragraaf zal worden ingegaan op enkele actuele ontwikkelingen die spelen op het gebied van de lokale belastingheffing.

5.1 De brede rioolheffing

Bij de invoering van de nieuwe rioolheffing per 2009 is de oude tariefstructuur van het rioolrecht gehandhaafd. Met de actualisatie van het GRP kan ook worden onderzocht of deze (oude) tariefstructuur nog aansluit bij de werkelijke kostenraming.

De Wet gemeentelijke watertaken is op 1 januari 2008 in werking getreden. Met deze wet krijgen gemeenten de zorgplicht voor stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater. De zorgplicht van gemeenten ten aanzien van het hemelwater is versterkt en de zorgplicht ten aanzien van het grondwater is nieuw.

De wet regelt tegelijkertijd ook de vervanging van het huidige rioolrecht door een nieuwe rioolheffing. Met de nieuwe rioolheffing die per 1 januari 2009 is ingegaan kunnen gemeenten maatregelen bekostigen die het gevolg zijn van de nieuwe zorgtaken. Deze nieuwe rioolheffing heeft het karakter van een bestemmingsheffing. Dit betekent dat daarmee ook kosten kunnen worden verhaald om collectieve maatregelen te treffen die de gemeente noodzakelijk acht voor een doelmatig werkende riolering en overige maatregelen met betrekking tot hemelwater en grondwater. Deze nieuwe rioolheffing biedt de mogelijkheid om twee soorten heffingen in rekening te brengen. Naast een rioolheffing voor de taken rond het afvalwater kan er ook een rioolheffing worden opgelegd voor de taken rond het hemelwater en het grondwater. Het invoeren van twee soorten rioolheffing is echter geen verplichting.

Op grond van artikel 4.22 van de Wet milieubeheer dienen gemeenten in hun gemeentelijke rioleringsplan (GRP), naast de reeds bestaande planverplichting voor de riolering, ook expliciet aandacht te besteden aan de nieuwe zorgplicht voor hemelwater en grondwater. Bij de actualisatie van het GRP kan hiermee dus rekening worden gehouden.

5.2 Tariefdifferentiatie parkeerbelasting

Binnen de gemeente Ridderkerk wordt momenteel onderzoek verricht naar de mogelijkheden om een geheel nieuw betaalsysteem voor het parkeren in te voeren. Hierbij moet dan met name gedacht worden aan het zogenaamde *Real Time Parking*. Bij een systeem van Real Time Parking wordt (achteraf) alleen betaald voor de tijd dat het voertuig daadwerkelijk geparkeerd heeft gestaan. De uitkomsten van dit onderzoek zijn nog niet bekend.

5.3 Bedrijven Investerings Zones-bijdrage

Bij het investeren in duurzaamheid en de kwaliteit van bedrijventerrein of winkelcentra wordt overwogen om naast het bestaande model van parkmanagement ook de Bedrijven Investerings Zone als instrument in te zetten. Een Bedrijven Investeringszone (kortweg BI-zone of BIZ) maakt het voor ondernemers mogelijk om gezamenlijk te investeren in een veiligere en aantrekkelijker bedrijfsomgeving. Een **BIZ** is een door de gemeente aangewezen gebied waarbinnen van alle

ondernemers een bestemmingsheffing (BIZ-bijdrage) wordt geheven ter financiering van door de ondernemers in dat gebied gewenste voorzieningen.

De BIZ-bijdrage is formeel een gemeentelijke belasting. Hiermee kan de ondernemers een heffing opgelegd worden, die terugvloeit naar de vereniging, coöperatie of stichting die de activiteiten namens de ondernemers uitvoert.

6. Voorstellen voor aanpassingen in het tarievenbeleid en overig beleid

6.1 Inleiding

Het gemeentebestuur heeft voor de komende jaren de opgave om bezuinigingsmaatregelen te nemen. Voor een aantal van de lokale heffingen en onderwerpen die hieraan gelieerd zijn (zoals besproken in paragraaf 2), is het door bepaalde ontwikkelingen en/of veranderde beleidsinzichten wenselijk om aanpassingen door te voeren in het tarievenbeleid. Deze gewenste veranderingen zullen in de vorm van voorstellen worden besproken in volgende paragrafen.

6.2 Precariobelasting

- Voorgesteld wordt om de controlewerkzaamheden ten aanzien van de belastbare objecten regelmatig uit te voeren om zodoende een effectieve heffing en inning te realiseren.

Bij het in kaart brengen van de nieuwe belastbare objecten, is ook gestart met de controle op alle belastbare objecten. Hierdoor is er beter inzicht verkregen in alle belastbare objecten. Door deze controle zijn objecten aangeslagen die voorheen geen aanslag kregen ondanks het feit dat er wel een formele belastingplicht voor deze objecten gold. Bij deze controlewerkzaamheden is onder andere gebruik gemaakt van de diensten van de collega's van Geo-informatie (landmeten) en de toezichthouders van het team Handhaving.

6.3 Nieuwe tariefstructuur (brede) rioolheffing

Op grond van artikel 4.22 van de Wet milieubeheer dienen gemeenten in hun gemeentelijke rioleringsplan (GRP), naast de reeds bestaande planverplichting voor de riolering, ook expliciet aandacht te besteden aan de nieuwe zorgplicht voor hemelwater en grondwater. Bij de actualisatie van het GRP kan hiermee rekening worden gehouden.

- Er wordt voorgesteld om de mogelijkheden na te gaan voor het instellen van een nieuwe tariefsdifferentiatie voor de nieuwe (brede) rioolheffing. Dit betreft de mogelijkheid om naast rioolheffing met betrekking tot afvalwater ook een rioolheffing voor de taken met betrekking tot het hemelwater en het grondwater in te voeren.

6.4 Wijziging tarieven leges Omgevings- en APV-vergunning

In het kader van de door het huidige college vastgestelde bezuinigingsmaatregelen wordt er onderzocht naar de mogelijkheden voor extra opbrengsten en wel binnen de grenzen van kostendeckende tarieven. Er blijkt een aantal producten te zijn waarvoor geen leges of tegen een lager bedrag aan leges in rekening worden gehouden, terwijl daarvoor kosten worden gemaakt door de betreffende diensten. Daarnaast is er in het verleden een aantal producten vrijgesteld van leges waarvoor leges in rekening gebracht had kunnen worden.

Door het team vergunningverlening is een onderzoek gedaan naar vergelijkbare hoogte van de tarieven binnen de BAR-gemeenten. Op basis van dit onderzoek worden de hierna volgende voorstellen gedaan.

- Standplaatsen

De tarieven ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een vergunning als bedoeld in Algemene Plaatselijke Verordening betreffen vergunningen voor commerciële activiteiten. Het in rekening brengen van een kostendekkend tarief is alleszins redelijk. De standplaatsvergunning voor maximaal 5 dagen heeft veelal betrekking op niet-commerciële activiteiten. Op grond hiervan wordt het volgende voorgesteld:

Onderwerp	Huidig tarief	Voorgesteld tarief
Aanvraag wachtlijst standplaats	€ 16	€ 50
Standplaatsvergunning onbepaalde tijd	€ 100	€ 200
Standplaatsvergunning voor maximaal zes weken	€ 35	€ 100
standplaatsvergunning voor maximaal 5 dagen	€ 10	vervallen

- Kansspelen

Ten aanzien van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een vergunning als bedoeld in artikel 3 en artikel 28 van de Wet op de kansspelen met name loterijvergunning respectievelijk prijsvraagvergunning is gebleken dat de huidige tarieven van € 13 niet kostendekkend zijn. Er is voorgesteld om deze tarieven te verhogen naar € 25.

- Het planologisch strijdig gebruik waarbij geen sprake is van een bouwactiviteit

Een vergelijking met de tarieven in de omliggende gemeenten en in het bijzonder in BAR-verband blijkt de huidige tarieven qua urenbesteding niet kostendekkend te zijn. Voorgesteld wordt om deze tarieven te verhogen tot een reëel niveau. Het gaat om de volgende tarieven:

Onderwerp	Huidig tarief	Voorgesteld tarief
Binnenplanse afwijking	€ 135,05	€ 250
Buitenplanse afwijking (klein)	€ 135,05	€ 250
Buitenplanse afwijking (groot)	€ 1.340,30	€ 2000
Tijdelijke afwijking	€ 135,05	€ 400
Afwijking van exploitatieplan	€ 157	€ 200
Afwijken van provinciale regelgeving	€ 135,05	€ 200
Afwijken van nationale regelgeving	€ 135,05	€ 200
Afwijken van voorbereidingsbesluit	€ 135,05	€ 200

- Gebruiksvergunning

Voor het in behandeling nemen van een omgevingsvergunning die betrekking heeft op het gebruik of in gebruik nemen van bouwwerken in relatie tot brandveiligheid wordt een tarief van € 500 in rekening gebracht. Het blijkt dat dit tarief niet in verhouding staat tot de advieswerkzaamheden. Er wordt voorgesteld om dit tarief te verhogen naar € 750.

- Monumentenvergunning

Het tarief van een vergunning voor activiteiten met betrekking tot monumenten of beschermde stads- of dorpsgezichten van € 103 blijkt na onderzoek niet reëel te zijn. Voorgesteld wordt om dit tarief te verhogen naar € 250.

- Kapvergunning

Voor een kapvergunning wordt er op dit moment geen leges in rekening gebracht. In de praktijk wordt het vellen van houtopstand (het kappen van bomen) in meer dan de helft van de gevallen in opdracht van de Gemeente Ridderkerk gedaan. Voorgesteld wordt om voor particulieren een tarief van € 25 op te nemen en een uitzondering op deze regel als het in opdracht gebeurt van de Gemeente Ridderkerk.

- Overige omgevingsvergunning

Ten aanzien van aanvragen voor een omgevingsvergunning met betrekking tot de opslag van roerende zaken, handelingen in het kader van de Natuurbeschermingswet en de Flora- en Faunawet zijn er geen tarieven opgenomen. Voorgesteld wordt om voor deze vergunningen een standaardtarief op te nemen van € 200.

- Differentiatie evenementenvergunning

Op grond van de Handreiking Publieksveiligheid bij Evenementen zijn aanvragen voor evenementenvergunningen onderverdeeld in 4 categorieën. De categorie-indeling loopt van een 0-evenement op naar een C-evenement. Aan deze indeling is tevens een oplopende schaal van ambtelijke inzet en advisering verbonden. De tarieven voor de evenementenvergunning kunnen worden afgestemd op deze indeling. De differentiatie vindt echter alleen plaats als deze ook wordt opgenomen in de APV. Thans is er een wijziging van de APV in voorbereiding.

Afhankelijk van de vraag of de genoemde differentiatie wordt overgenomen in de APV gelden dan de volgende tarieven:

- 0-evenement € 0,-
- A-evenement € 100,-
- B-evenement € 250,-
- C-evenement € 500,-

Ongewijzigd blijft de bepaling in de Legesverordening dat geen leges wordt geheven voor een aanvraag om evenementenvergunning voor niet-commerciële activiteiten die tijdelijk van aard zijn en die het algemeen maatschappelijk belang dienen.

6.5 Marktgeden

De markt is voorzien van elektra-aansluitingen van 16 ampère respectievelijk 32 ampère. Er is niet eerder een mogelijkheid geweest om voor afname van energie vanuit deze aansluitingen een afzonderlijk tarief in rekening te brengen. Met ingang van 2012 wordt voorgesteld om hiervoor afzonderlijke tarieven in de verordening op te nemen.

Hierbij treft u aan een voorstel voor de tarieven die in rekening zullen worden gebracht voor afname van energie op de markt. Met deze tarieven worden de energiekosten kostendekkend verhaald op de gebruikers.

Voor het gebruik van één aansluiting van 16 ampère gelden de volgende tarieven:

5.1.5 per marktdag of een gedeelte daarvan	€ 3,30
5.1.6 per kalenderkwartaal	€ 42,50
5.1.7 per kalenderhalfjaar	€ 85,00
5.1.8 per kalenderjaar	€ 170,00

Voor het gebruik van één aansluiting van 32 ampère gelden de volgende tarieven:

5.1.9 per marktdag of een gedeelte daarvan	€ 6,60
5.1.10 per kalenderkwartaal	€ 85,00
5.1.11 per kalenderhalfjaar	€ 170,00
5.1.12 per kalenderjaar	€ 340,00

6.6 Uitbreiding tarieven lijkbezorgingsrechten

Vragen van inwoners over welke mogelijkheden er zijn om foetusgraven en kindergraven voor onbepaalde tijd af te geven vormen aanleiding om de verordening Algemene Begraafplaatsen Ridderkerk aan te passen.

De aanpassingen zijn nodig om:

- de uitgifte van specifieke foetusgraven en kindergraven voor 80 jaar mogelijk te maken
- de uitgifte van graven voor onbepaalde tijd mogelijk te maken.

Bij deze nieuwe mogelijkheden worden nieuwe tarieven voorgesteld waarbij de kosten voor de graven voor onbepaalde tijd gebaseerd worden op de afkoop over 150 jaar.

Nieuwe (voorgestelde) tarieven met ingang van 2012:

Kosten foetusgraf (grafrechten en onderhoud *) voor 80 jaar	: € 905,--
Kosten kinderkoopgraf (grafrechten en onderhoud *) voor 80 jaar	: € 2.344,-
Kosten koopgraf voor onbepaalde tijd (grafrechten en onderhoud*)	: € 10.481,-
Kosten omzetting graf voor bepaalde tijd naar graf voor onbepaalde tijd	: € 10.481
Kosten onderhoud aan een koopgraf voor onbepaalde tijd	: € 3.521,-

* betreft onderhoud aan de begraafplaats

Het tarief 2011 voor een algemeen kindergraf is voor 20 jaar € 1.129. Herberekening op basis van de in de praktijk benodigde ruimte levert een bijstelling van dit tarief op. Voorgesteld wordt om per 2012 een tarief van € 998,- toe te passen.

6.7 Verruiming kwijtscheldingsnormen

Het wetsvoorstel tot verruiming van de kwijtscheldingsnormen (Kamerstukken 32315) is op 10 mei 2011 aangenomen door de Eerste Kamer. De wetswijziging is een aanvulling op bestaande mogelijkheden en biedt een grondslag om op gemeentelijk niveau (met inachtneming van op Rijksniveau vast te stellen nadere regels) ook eigen regels vast te stellen voor de manier waarop het vermogen in aanmerking wordt genomen bij de verlening van gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van gemeentelijke belastingen. Decentrale overheden krijgen met de nadere regels de bevoegdheid om bij het uitvoeren van de vermogenstoets uit te gaan van maximaal de vermogensnorm in de Wet werk en bijstand. Er zal in BAR-verband worden nagegaan of er een afgestemd beleid ten aanzien hiervan kan worden vastgesteld. Als resultaat hiervan zal er een notitie aan de raad worden voorgeld ter vaststelling. Eventuele besluitvorming over het voorstel en implementatie zal dan in 2012 plaatsvinden.

Bijlage 1**Voorbeelden transparante kostenonderbouwing****I. Kostenonderbouwing tarieven leges Omgevingsvergunning 2011**

Ridderkerk			
Totale kostendekkendheid van de Omgevingsvergunning			
	verwachte lasten	verwachte opbrengsten (toekomstige gegevens)	kostendekkendheid
Totaal omgevingsvergunning	€ 849.585	€ 722.425	85%
bouwen 0-20K	€ 172.003	€ 39.600	23%
bouwen 20-50K	€ 143.684	€ 53.300	37%
bouwen 50-200k	€ 107.296	€ 97.875	91%
bouwen 200-500k	€ 83.771	€ 172.250	206%
bouwen 500-1000k	€ 60.445	€ 96.250	159%
bouwen 1000-2000k	€ 60.445	€ 62.500	103%
bouwen 2000-5000k	€ 55.449	€ 110.500	199%
bouwen > 5000k	€ 55.449	€ 73.250	132%
bouwen beleidsmatig	€ 2.132	-€ 2.000	-94%
aanleggen	€ 1	€ 0	0%
planologisch strijdig gebruik uitgebreid	€ 37.320	€ 4.080	11%
planologisch strijdig gebruik regulier	€ 1	€ 0	0%
planologisch strijdig gebruik ugb + vk	€ 1	€ 0	0%
brandveilig gebruik	€ 15.377	€ 5.000	33%
monumenten	€ 7.330	€ 412	6%
slopen	€ 41.251	€ 9.408	23%
slopen planologisch	€ 1	€ 0	0%
aanleggen veranderen weg	€ 1	€ 0	0%
uitrit inrit	€ 1	€ 0	0%
kappen	€ 7.621	€ 0	0%
opslag roerende goederen	€ 1	€ 0	0%
projecten natuurbeschermingswet	€ 1	€ 0	0%
handeling flora- en faunawet	€ 1	€ 0	0%
overig 1	€ 1	€ 0	0%
overig 2	€ 1	€ 0	0%

II. Kostenonderbouwing Leges GSC 2011

Verwachte opbrengst Leges GSC				Kosten en opbrengsten	
	2.011,00	P (tarief)	Q (aantal)	Afdracht rijksleges	-229.753,10
1. Afschriften van akten BS	0,00	0,00	375,00	Publiekszaken	
2. Paspoort	112.749,00	23,01	4.900,00	Aanschaf kleding	-9.439,50
2.2 Zakenpaspoort	230,10	23,01	10,00	Onderhoud software	-10.251,50
3. ID kaart	71.240,00	17,81	4.000,00	Materialen	-812,00
3.2 ID kaart jeugd tarief	-20.891,00	-16,07	1.300,00	Aankoop formulieren GSC	-36.438,50
4. Kinder bijschrijving	0,00	0,00	75,00	Onderhoud apparatuur	-507,50
5. Kindersticker	0,00	0,00	0,00	Bijdragen, contributies en donaties	0,00
6. Rijbewijzen (incl. 200 beoordeling vermissing)	43.875,00	9,75	4.500,00	Huren	-5.582,50
7. Uittreksels/verklaringen	0,00	0,00	2.100,00	Representatie	-6.394,50
8. Verklaring omtrent gedrag	22.550,00	22,55	1.000,00	Overige uitgaven	0,00
9. RotterdamPas A	0,00	0,00	500,00	Kapitaallasten Rente	0,00
10. RotterdamPas K	0,00	0,00	200,00	Kapitaallasten Afschrijving	0,00
11. RotterdamPas C	0,00	0,00	200,00	Doorbel afdelingskosten GSC	0,00
12. Huwelijken gemhuis ma-wo	0,00	0,00	25,00	Doorbel uitvoering belastingverordening	-832,42
13. Huwelijken gemhuis do-vr	0,00	0,00	65,00	Doorbel overhead concernkosten	-169.472,46
14. Huwelijken gemhuis za	0,00	0,00	3,00	Uren afdeling GSC	-326.246,15
15. Huwelijken bijzhuus ma-wo	0,00	0,00	5,00		-565.977,03
16. Huwelijken bijzhuus do-vr	0,00	0,00	15,00	Gegevensbeheer GSC	
17. Huwelijken bijzhuus za	0,00	0,00	5,00	Vergoedingen en presentiegelden	0,00
18. Kosteloze producten totaal (incl. huwelijken)	0,00	0,00	6.775,00	Kantoorbenodigdheden	0,00
Vermissingsleges reisdocumenten	0,00	30,00	60,00	Onderhoud software	-40.803,00
				Uitbesteed werk (uren + materialen)	0,00
Totaal Afdracht rijksleges	229.753,10			Aankoop formulieren GSC	-5.278,00
				Onderhoud apparatuur	0,00
1. Afschriften van akten BS	4.312,50	11,50	375,00	Huren	0,00
2. Paspoort	249.410,00	50,90	4.900,00	Representatie	0,00
2.2 Zakenpaspoort	569,00	56,90	10,00	Overige uitgaven	-20.503,00
3. ID kaart	171.400,00	42,85	4.000,00	Kapitaallasten Rente	0,00
3.2 ID kaart jeugd tarief	11.635,00	8,95	1.300,00	Kapitaallasten Afschrijving	0,00
4. Kinder bijschrijving	671,25	8,95	75,00	Doorbel afdelingskosten GSC	0,00
5. Kindersticker	0,00	20,35	0,00	Doorbel overhead concernkosten	-50.505,40
6. Rijbewijzen (incl. 200 beoordeling vermissing)	218.250,00	48,50	4.500,00	Uren afdeling GSC	-346.373,85
7. Uittreksels/verklaringen	21.000,00	10,00	2.100,00		-463.463,25
8. Verklaring omtrent gedrag	30.050,00	30,05	1.000,00	Inkomensoverdrachten van het Rijk	3.000,00
9. RotterdamPas A	0,00	5,00	500,00		-460.463,25
10. RotterdamPas K	0,00	5,00	200,00		2011
11. RotterdamPas C	0,00	55,00	200,00	totaal kosten burgerzaken	-818.903,29
12. Huwelijken gemhuis ma-wo	7.250,00	290,00	25,00	af: overige inkomsten	0,00
13. Huwelijken gemhuis do-vr	24.375,00	375,00	65,00	bij: compensabele BTW	-12.762,81
14. Huwelijken gemhuis za	1.875,00	625,00	3,00	af: correctie concernoverhead	0,00
15. Huwelijken bijzhuus ma-wo	1.865,00	373,00	5,00	totaal gecorrigeerd	-764.191,40
16. Huwelijken bijzhuus do-vr	6.750,00	450,00	15,00	Opbrengst leges burgerzaken	764.812,75
17. Huwelijken bijzhuus za	3.600,00	720,00	5,00	Dekkingspercentage	-100%
18. Kosteloze producten totaal (incl. huwelijken)	0,00	0,00	6.775,00		
Vermissingsleges reisdocumenten	1.800,00	30,00	60,00		
Verkoop van diverse niet nader te specificeren	10.000,00				
Totaal Leges	764.812,75				

III. Kostenonderbouwing Lijkbezorgingsrechten 2011

Activiteit	Bedrag	Gemengde activiteit	Toerekening	Toelichting	Verhaalbare kosten
DIENSTVERLENING					
Verlenen van rechten					
Ter beschikking stellen graf	174.995	nee	100%		174.995
Bijhouden van register	54.333	nee	100%		54.333
Ruimen van graven (kap.lst.)	51.270	nee	100%		51.270
Begraven					
Begraven, schudden, opgraven en herbegraven	139.502	nee	100%		139.502
Asbestemming					
Plaatsen asbus	692	nee	100%		692
Grafstenen					
Schoonspuiten grafstenen	6.055	nee	100%		6.055
Rechtzetten grafstenen	6.055	nee	100%		6.055
Grafbedekking					
Aanvullen zandbedekking	12.055	nee	100%		12.055
Grasmaaien	13.672	nee	100%		13.672
GEBRUIKSKOSTEN					
Onderhoud					
Onderhoud gebouwen	56.080	nee	100%		56.080
Onderhoud paden	22.417	nee	100%		22.417
Onderhoud afwatering	15.960	nee	100%		15.960
Onderhoud materieel	43.830	nee	100%		43.830
Onderhoud groen	227.316	nee	100%		227.316
OVERIGE KOSTEN					
Afdelingskosten	1.573	nee	100%		1.573
Concernkosten	180.700	ja	60,77%		109.811
BIJZONDERHEDEN					
Storting in voorziening	515.461	nee	100%		515.461
Onttrekking uit voorziening	538.052-	nee	100%		538.052-
Onttrekking uit reserve	70.440-	nee	100%		70.440-
Vrijval bespaarde rente	184.800-	nee	100%		184.800-
Wijziging voorziening n.a.v. tarieven	14.918	nee	100%		14.918
	743.592				672.703